

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ОУН В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

В. І. Старжець

Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. С. Дем'янчука

starzhets92@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6807-0935>

Ключові слова: інформаційна війна, російська агресія, освіта, ОУН, ідеологія, пропаганда.

У науковій статті на основі архівних документів та здобутків сучасної історіографії, проаналізовано пропагандистську діяльність українського націоналістичного підпілля серед молоді у післявоєнний період. Визначено основні методи та засоби здійснення ідеологічного впливу ОУН і УПА на юнацтво та освітянську інтелігенцію. Висвітлена реакція радянського керівництва на діяльність національних сил в сфері освіти. Обґрунтовано, що молодіжна політика повстанців має значний патріотично-виховний потенціал для застосування у сучасній інформаційній війні.

THE EDUCATIONAL POTENTIAL OF YOUTH POLICY OF THE OUN IN THE CONDITIONS OF MODERN INFORMATION WARFARE

V. Starzhets

Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities

Key words: information warfare, russian aggression, education, OUN, ideology, propaganda.

The scientific article analyzes the propaganda activity of the Ukrainian nationalist clandestine among young people in the postwar period. The main methods and means of implementing the ideological influence of the OUN and UPA on the youth and educational intelligentsia have been determined. The reaction of the Soviet leadership to the activities of national forces in the field of education is shown. Elucidation of the methods of propaganda struggle between for influence on the Ukrainian public space remains extremely relevant in the conditions of the modern information warfare.

The research methodology is based on the principles of scientificity, systematization, historicism, verification. The study used problem-historical, exploratory methods, as well as methods of microhistory. The scientific novelty of the article lies in the fact that, on the basis of extensive archival material and modern historiography, a comprehensive analysis of the policy of the Ukrainian national forces regarding the ideological influence on the youth was carried out. The effectiveness of these measures and their impact on the further development of Ukrainian society have been determined. The patriotic and educational potential of the OUN youth policy and the possibility of its application in the modern information warfare have been studied.

It is substantiated that the educational and patriotic-upbringing work of the Ukrainian national clandestine among the youth had far-reaching results. For a long time, the Soviet leadership failed to change the mentality of Ukrainians and fully integrate the western lands into the USSR, largely due to the armed and propaganda activities of the OUN and the UPA. The campaigning, ideological, educational and upbringing activities of the Ukrainian rebels are an inexhaustible source for countering the modern Russian information war and the development of the national-state idea in Ukrainian society.

В умовах російської військової та ідеологічної агресії, значно зросла потреба вивчення національно-визвольної боротьби українців у минуло-

му. Надзвичайно актуальним у світлі сучасної інформаційної війни є з'ясування методів агітаційно-пропагандистської боротьби між українським

націоналістичним підпіллям та радянською владою за вплив на освітній простір. Особливо важливим у цьому плані є вивчення настроїв молоді, як основної рушійної сили та резерву в боротьбі із російськими загарбниками.

В історіографії означена тема досліджувалася здебільшого у контексті аналізу повоєнної історії України, зокрема збройної та ідеологічної боротьби повстанців з радянським тоталітарним режимом. Ці питання піднімали у своїх працях: О. Ішук¹, Д. Армстронг², О. Стасюк³ та інші. Хоча вони лише дотично торкаються методів ідеологічного та інформаційного протистояння. Активно вивчаються сучасними українськими дослідниками різні аспекти розвитку післявоєнної системи освіти, це зокрема В. Морозов⁴, Л. Романець⁵. Цікавим є аналіз нинішньої російської молодіжної політики здійснений В. Яременко⁶. Складнощі формування новітньої української національної ідентичності у сфері політики пам'яті показані у праці В. В'ятровича⁷. Разом з тим, в сучасній історичній науці спостерігається недостатня кількість праць предметом вивчення яких є особливості ведення сучасних інформаційних війн та методів протидії ворожій пропаганді.

Основу джерельної бази дослідження склали документи Державного архіву Івано-Франківської, Рівненської та Тернопільської областей. Цінний фактичний матеріал, який характеризує мету, завдання та методи ідеологічної та виховної політики ОУН серед молоді міститься у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Наявність широкої джерельної бази дозволило детально розкрити поставлену проблему.

Мета наукової розвідки полягає в тому, щоб на основі аналізу архівних документів та верифіка-

ції праць українських дослідників визначити патріотично-виховний потенціал молодіжної політики ОУН та можливість її застосування у сучасній інформаційній війні.

Аналіз політики українського націоналістичного руху щодо виховання молоді неможливий без окреслення загальних засад діяльності ОУН у післявоєнний період. Дії повстанців, спрямовані на юнацтво, освітян та суспільство загалом повністю підпорядковувались цілям визвольних змагань та корегувались відповідно до поточної ситуації. Головною метою боротьби було утворення Української самостійної соборної держави (УССД): «Тільки власна національна суверенна держава є єдиною умовою і опорою нормального життя і розвитку нації, її культури, матеріального і духовного стану»⁸. Програмові документи ОУН післявоєнного часу твердили, що український народ сам має визначати свій політичний та соціально-економічний устрій, без втручання іноземних держав.

Керівник Головного осередку пропаганди Проводу ОУН Петро Федун–Полтава у праці «Концепція самостійної України і основна тенденція політичного розвитку сучасного світу» визначав життєво необхідним творення політичної нації⁹. Постулат про формування національно свідомого суспільства, спротив загарбникам та виховання молоді на патріотичних засадах ліг в основу освітньої та ідейно-виховної роботи підпілля на теренах України.

Ідеалом національного виховання вважалась свідомо, політично думаюча, соціально активна людина, рішуча в своїх планах і діях. У реалізації цих планів важливе місце займали навчально-виховні та культосвітні установи, насамперед школа. Відтак, основний акцент у ідеологічно-пропагандистській та виховній роботі з юнацтвом ставився на шкільну молодь та вчительську інтелігенцію. У брошурі «За нову людину» зазначалось, що основною рушійною силою має бути молодь, для цього треба дати їй велику ідею і хороших провідників¹⁰. Автори ставили питання: «чи сміємо ми робити своїх дітей агентами, коли сусід виховує своїх на вовків?»¹¹. Підкреслимо, що кожна цивілізована держава дбає про виховання національно свідомої молоді, а здійснюється це перш за все через систему освіти.

⁸ Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 52а. Арк. 2.

⁹ Морозов В. Інтелігенція 40-80-х рр. XX ст. як носій українського патріотизму. Інтелігенція і влада. 2006. Вип. 6. С. 147.

¹⁰ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 103.

¹¹ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 104.

¹ Ішук О. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.). Львів–Торонто: Літопис УПА, 2011. 944 с.

² Armstrong J. Ukrainian nationalism. Littleton: UAP, 1980. 361 p.

³ Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.) Львів: ЦДВР, 2006. 384 с.

⁴ Морозов В. Інтелігенція 40-80-х рр. XX ст. як носій українського патріотизму. Інтелігенція і влада. 2006. Вип. 6. С. 146–152.

⁵ Романець Л. Організація та зміст навчально-виховної роботи в загальноосвітніх школах повоєнної України (1944 – середина 1950-х рр.). Освіта, наука і культура на Поділлі. 2015. Т. 22. С. 118–125.

⁶ Яременко В. Російська Юнармія наслідує німецький Гітлерюгенд? URL: <https://uinr.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/rosiyskayunarmiya-nasliduye-nimeckyy-gitleriyugend> (дата звернення: 06.07.2022).

⁷ В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». Київ: Наш формат, 2021. 521 с.

Провід ООН наголошував, що організація є лише авангардом боротьби, а досягнення національної мети можливе лише з підтримки народу, чим більш свідоме, морально здорове та освічене буде суспільство, тим коротший буде шлях до свободи¹². Саме освітній простір займав визначальне місце у боротьбі між радянською владою і українським підпіллям, адже тут формувалась основа українського народу, здійснювалось проектування майбутнього суспільства.

Підпілля бачило в українській молоді не лише резерв для боротьби, але й відчувало відповідальність за її майбутнє, піклуючись про умови розвитку юнацтва. Діячі Проводу наголошували: «Українська молодь мусить вчитись. Нашій молоді грозить неучтво і анальфabetизм, тому вживаючи різних методів та заходів, мусимо вплинути на батьків, щоб крім всього посилали своїх дітей до школи, а вчителів треба заставити, щоби вчили дітей»¹³. Водночас вимагалось виховувати дітей у національному і релігійному дусі, остерігатися впливу ворожої ідеології.

Виховання українця, який зможе здобути і побудувати незалежну державу, було головним пріоритетом у освітній політиці націоналістичного підпілля. Таким чином, освітньо-виховна платформа ООН цілком відповідає завданням виховання сучасного громадянина України та є співзвучною із державними програмами: «Стратегія національно-патріотичного виховання» та «Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року»¹⁴.

Актуальним сьогодні є створення широкої мережі виховних гуртків, спортивних клубів та патріотичних організацій серед української шкільної та студентської молоді. Для прикладу, в російській федерації діє ціла низка загальнодержавних молодіжних структур: «Молодіжний демократичний антифашистський рух «Наші», неофіційні назви: «Путін-югенд», «Нашисти»; Молода гвардія Єдиної Росії, її аналог був і в Україні («Молоді регіони»); «Росія молода», «Росмолодь», «Юнармія» та ін. Головним завданням цих організацій є виховання юнацтва у великоросійському дусі, спортивно-військова підготовка та вкорінення ненависті до «ворогів» держави і влади. Образ цих «ворогів» ефективно формує російська пропаганда.

¹² ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 31. Арк. 82–83.

¹³ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 1. Оп. 23. Спр. 1716. Арк. 13.

¹⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2022).

Найбільш відомою і дієвою є Юнармія – все-російський дитячо-юнацький військово-патріотичний громадський рух, заснований у 2016 році. Створювалась організація для «виховання у молоді високої громадянсько-соціальної активності, патріотизму, відданості ідеям інтернаціоналізму, протидії ідеології екстремізму»¹⁵. На практиці організація стала рупором путінської пропаганди серед молоді. І це очевидно, адже опікується цим рухом особисто російський президент. Якщо у 2018 р. кількість учасників Юнарії нараховувала 230 тис. осіб, то у 2021 р. вже досягла одного мільйона юнаків. Така кількість – наслідок автоматичного включення адміністрацією шкіл школярів до цього руху після отримання відповідних наказів з центру¹⁶. Більше того, нещодавно «міністр війни» С. Шойгу видав наказ про залучення юнарійців до бойових дій в Україні. У наказі йдеться про підготовку потенційного людського резерву у віці 17-18 років для залучення до війни в Україні.

Також відділи Юнарії, окрім території рф, є в окупованому Криму, Вірменії, Таджикистані та Абхазії. Але, злочинній російській владі цього виявилось недостатньо. Розпочато процес створення ще одного молодіжного руху «Велика зміна», за аналогією піонерського руху часів СРСР. Уже проголосований відповідний законопроект.

В Україні також функціонує ряд молодіжних громадських організацій різного типу. Але надзвичайно мало об'єднань, які охоплювали б насамперед шкільну та студентську молодь. З-поміж інших своєю активністю виділяються Українська скаутська організація «Пласт», Спілка української молоді (СУМ), Українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ».

Найбільшим молодіжним рухом в Україні є «Пласт». Крім того, ця організація має глибоке коріння в нашій історії та пережила численні заборони різних окупантів. Метою Пласту є сприяти всебічному патріотичному вихованню і самовихованню української молоді. Будучи неполітичною і позаконфесійною організацією, Пласт виховує «свідомих, відповідальних та повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільнот,

¹⁵ Яременко В. Російська Юнармія наслідує німецький Гітлерюгенд? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/rosiyskayunarmiya-nasliduye-nimeckyy-gitleryugend> (дата звернення: 06.07.2022).

¹⁶ Яременко В. Російська Юнармія наслідує німецький Гітлерюгенд? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/rosiyskayunarmiya-nasliduye-nimeckyy-gitleryugend> (дата звернення: 06.07.2022).

і провідників українського суспільства»¹⁷.

Пласт в Україні об'єднує більше десяти тисяч членів різного віку і таким чином є найбільшою скаутською організацією України. Організація проводить щорічно понад 100 виховних таборів різної спеціалізації: спортивні, морські, з повітроплавання, мистецькі, лижні, альпіністичні, археологічні, кінні, екологічні тощо. Згідно звіту за 2020 рік в лавах цієї організації нараховувалося 10 436 пластунів¹⁸.

Таким чином, не зважаючи на популярність, постійний розвиток та ріст Пласту, наявність низки інших молодіжних рухів, цього явно недостатньо. Сьогодні в нашій державі гостро не вистачає молодіжних структур, що займалися б національно-патріотичним вихованням підростаючого покоління. Надзвичайно актуальним є створення гуртків серед шкільної та студентської молоді, насамперед військово-спортивного спрямування.

Не випадково першочерговим завданням ОУН у роботі з молоддю у післявоєнний період залишалося створення та поширення молодіжних ланок «Юнацтва». Ця структура ще у довоєнний період показала себе як ефективний чинник впливу на молодь, перш за все західноукраїнську. У лавах «Юнацтва» перебувало невелике число найбільш обізнаних та перевірених молодих людей, але інформація про основні засади цієї організації була відома по всій Україні.

Важливим чинником впливу на сучасну молодь є створення якісного героїко-патріотичного медійного продукту та популяризація його у різних сферах, перш за все в Інтернеті. Тим паче, що така технологія пройшла чудову апробацію. Через поширення листівок, брошур, газет і журналів, ОУН досить довго утримувала під своїм впливом молодіжне середовище. У вказівках Проводу ОУН зазначалось: «Поява журналу для молоді – справа дуже бажана. Це один із способів добратися в молодіжне середовище, прекрасний спосіб виховувати і вести молоде покоління в бажаному напрямку [...] Ми зараз ведемо підпільну революційну боротьбу, тому журнал для молоді повинен передавати її традиції і досягнення цієї боротьби, готувати молоде покоління, здатне замінити нас в цій революційній боротьбі»¹⁹. Потрібно лише тогочасну методику адаптувати в сучасний інформаційний простір.

¹⁷ Про Пласт. URL: <https://www.plast.org.ua/about/> (дата звернення: 06.07.2022).

¹⁸ Річний звіт Пласту 2020. URL: https://issuu.com/plast.org.ua/docs/plast_annual_2020 (дата звернення: 06.07.2022).

¹⁹ Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.) Львів: ЦДВР, 2006. С. 74.

Починаючи із 1948 р. крайові осередки пропаганди зобов'язувалися видавати газети та журнали для молоді. Видання «Молодий революціонер» (1948–1953), «На чатах» (1946–1948), «На зміну» (1946–1950), «Юнацький шлях» (1946–1947), «За Україну!» (1948–1950), «Малі друзі» (1949–1950) та ін. охоплювали впливом всі вікові категорії молоді. Характерною особливістю друкованих матеріалів вміщених в журналах було вільне висловлення авторських думок та яскраво виражене національне ідеологічне спрямування, на відміну від радянських авторів, які свої статті писали в умовах жорсткої цензури. Та все ж найбільш поширеним засобом впливу на учнівську молодь залишалися листівки, зважаючи на нескладний спосіб їх виготовлення та можливість масового поширення.

Підпільники видали низку праць, присвячену національним ідеалам, формуванню позитивних рис характеру юнаків, вихованню сили волі, високих моральних якостей. Серед інших назвемо: Одарич – «За ширші обрії» (1946), В. Свіжий – «Що повинен засвоїти кожний юнак» (1948), М. Дяченко – «За здорову душу української дитини» (1949), Костюк – «Виїмок з психології» (1950), В. Рамзенко – «Будь готовий і не встидайся, українче, як тебе називають націоналістом!» (1951), Я. Л. – «Твори себе сам» (1953) та інші²⁰. Таким чином, підпільна преса ОУН оперативно протидіяла радянській пропаганді, нерідко звертаючись до героїчних постатей української історії.

Роман Шухевич, передбачаючи довготривалу боротьбу в умовах ізоляції, вирішив застосовувати практику валленродизму – проникнення у ворожі структури для легалізації учасників підпілля. Ці заходи себе виправдали, дозволивши підпіллю існувати довгий час. Під цю тактику розроблялися відповідні матеріали. Вагомий вплив на шкільну молодь мала листівка: «Українській селянській, робітничій та інтелігентській молоді в західних областях так званої УРСР яка живе легально». Повстанці, звертаючись до української молоді, закликали: «В Україні гуляє ворог [...] Не будемо терпіти ганьби, поневолення. Не будемо рабами. Ми любимо, так як і інші народи, волю. Разом з ОУН та УПА під їх керівництвом борімося за наше святе право на життя – за Українську Самостійну Соборну Державу»²¹.

У листівці деталізувалися завдання, яких ма-

²⁰ Стасюк О. Видання ОУН(б) післявоєнного періоду: тематичний огляд публікацій. Український визвольний рух. 2006. № 6. С. 168.

²¹ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2968. Арк. 154.

ють дотримуватися молоді українці. Зокрема виносилось 28 необхідних, на думку авторів, позицій. Школярів старшого віку закликали бути готовими стати «бійцями Національної революції: піти в підпілля, вступити в ОУН чи в УПА, вивчати та розповсюджувати революційні листівки, заклики, газети, революційні програми», пам'ятати, що «головними ворогами українського народу є НКВС, НКДБ та радянський партпарат»²². До того ж, українські повстанці закликали молодь саботувати виробництво, не здавати хліб більшовикам, але сумлінно навчатись та опановувати робітничі спеціальності, щоб згодом прислужитися самостійній Українській державі.

Діячі ОУН розробляли спеціальні настанови і до молодших школярів, наголошуючи: «Мусите пам'ятати, однак, молоді друзі, що в більшовицьких школах грозить Вам смертельна небезпека. В більшовицьких школах, в більшовицьких молодіжних організаціях, розставив зрадливу свою сіть большевицький павук»²³. Закликалося не вживати російської мови, обов'язково послугуватися виключно українською, бо російську мову використовує більшовицький окупант, як один із засобів поневолення українського народу.

Сам факт видання підпільної літератури в умовах національно-визвольної боротьби, яку вела з радянським тоталітарним режимом ОУН був важливим пропагандистським фактором та мобілізуючим чинником. Видавнича діяльність українського визвольного руху була різноманітною щодо форм, тематики й цільового спрямування. Її результатом стала поява понад 130 найменувань періодичних видань, 500 брошур, десятків вишкільних, мемуарних, поетичних збірок, тисяч назв листівок, звернень та відозов²⁴.

При сприятливих умовах націоналістичне підпілля здійснювало спроби впроваджувати в навчальний процес елементи своєї освітньої політики. У Дубенському районі, що на Рівненщині, поширювалися навчальні програми для початкових класів, У програмі визначалось, що «українська школа має виховувати шкільну молодь на свідомих своєї національної окремішності, гордості й завдань українських громадян»²⁵. З першого по третій клас діти мали вивчати предмет «Ми українці», а з четвертого класу запроваджувалась

«історія України» як дисципліна україноцентрична та патріотична²⁶.

Одним з центральних місць у своїй боротьбі ОУН визначала потребу творення національного міфу та культу героїв, їхні ідеали та мета боротьби повинні були стати дороговказом для майбутніх поколінь. Головним складником виховання молоді було вшанування пам'яті загиблих борців за Україну, догляд за могилами полеглих бійців УПА, поширення та переповідання їх подвигів, виховання молоді на їх прикладах: «На чинах упавших виховувати молодь, юнацтво і цілий народ»²⁷.

Важливе місце у діяльності повстанців займало встановлення та відзначення українських національних свят: 22 січня – свято Самостійності (малося на увазі проголошення Четвертим універсалом УЦР незалежності УНР), 29 січня – день героїв Крут, 9 березня – Шевченківські роковини, 23 травня – свято Героїв (приурочувалося до пантеону національних героїв, зокрема С. Петлюри, Є. Коновальця), 30 червня – свято Державності (30 червня 1941 р. – проголошення ОУН (б) Акту про відновлення незалежності України), 31 серпня – свято Зброї (звільнення м. Києва від більшовиків у 1919 р.), 1 листопада – свято Листопадового зриву²⁸. Запровадження та пропагування національних свят мало сприяти вихованню у молоді поваги до власної історії та культури, та протиставлялося комуністичним святам, які насаджувалися радянською владою. Діяльність українських повстанців у цьому плані не залишилась забутою, адже зв'язок минулої боротьби із сьогоденням підтверджує той факт, що визначені ними дати є важливими у комеморативній політиці сучасної Української держави, збереглися у народній пам'яті.

Крім пропагандистських матеріалів керівництво підпілля активно розвивало організаційну мережу на місцях і низових ланках. Особлива увага зверталась на створення та розширення окремої юнацької сітки, мета якої полягала у вирішенні національної вишкільної мети. Виховання і закріплення національного світогляду молоді, підготовка школярів та старших юнаків до творчої праці, суспільно-громадської роботи, підготовка на майбутнє нових провідних кадрів²⁹.

Наголошуючи на важливості патріотичного, національного виховання, у наказі резюмувалось: «Героями люди не родяться, їх потрібно ви-

²² ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2968. Арк. 154–156.

²³ Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). Ф. Р-3432. Оп. 1. Спр. 251. Арк. 22.

²⁴ Українська Повстанська Армія: історія нескорених (буклет) / В. В'ятрович (відп. ред.), Р. Грицьків та ін. Львів: ЦДВР, 2008. С. 47.

²⁵ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 9.

²⁶ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 17.

²⁷ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 35. Арк. 81.

²⁸ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2968. Арк. 157.

²⁹ ДАРО. Ф. Р-30. Оп. 2. Спр. 16. Арк. 105.

ховати»³⁰. Таким чином, ОУН вважала залучення молоді до національно-визвольного руху одним із основних своїх завдань. Зважаючи на це, структура, форми, методи роботи і завдання молодіжних організацій визначалися українським підпіллям відповідно до власних цілей та стратегічної мети³¹.

Керівник управління НКДБ у Станіславській області описував діяльність українського підпілля серед молоді безпосередньо на місцях наступним чином: «Оунівці і УПА приймають міри з націоналістичної обробки молоді в віці від 14 до 18 років в так званій організації «Юнацтво», створюють різні націоналістичні гуртки. В цей період вони вивчають історію України, різну націоналістичну літературу. Крім того на практиці йдуть в розвідку. В якості вчителів використовується інтелігенція»³². Після проходження навчання молоді учасники ОУН вливались в ряди УПА, здійснювали різну практичну та організаційну роботу в підпіллі або «легалізовувались» в радянському середовищі для конспіративної роботи.

Агітація націоналістичного підпілля знаходила відгук серед учнів, молоді, частково вчительства. У перші повоєнні роки українська молодь масово бойкотувала піонерські та комсомольські організації, продовжувала відвідувати церкву, опиралась русифікації, відмовлялася співати радянські пісні. Перший секретар Львівського обкому КП(б)У І. Грушецький констатував, що «молодь мало залучена до участі в роботі культурно-освітніх установ, мало створено ще первинних комсомольських організацій в селах»³³. У секретній постанові РМ УРСР і ЦК КП(б)У від 20 червня 1947 р. говорилося: «Значні недоліки мають місце у роботі з інтелігенцією, окремі групи інтелігенції продовжують залишатись носіями і проповідниками ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології»³⁴. Партійні керівники Станіславської області зазначали, що «молодь і інтелігенція сіл знаходилась і знаходиться під впливом активних націоналістичних елементів»³⁵, тим самим підтверджуючи той факт, що сільське населення, основа тогочасного західноукраїнського суспільства, масово підтримувало повстанців та їх ідеї.

Остаточо «приборкати» національні погляди

серед молоді та ліквідувати проведену підпіллям роботу в освітній сфері більшовикам так і не вдалося. Документи засвідчують, що агітаційна та пропагандистська діяльність ОУН мала розуміння та підтримку серед місцевої молоді. Довгий час представники радянської влади не могли утворити мережі піонерських та комсомольських організацій, а вчителі усіляко намагалися уникати політичної складової на уроках. У школах та вищих навчальних закладах України молодь читала та поширювала повстанську літературу, створювала підпільні молодіжні організації. У відповідь радянська влада та її спецслужби розгорнули повсюдний терор і переслідування.

Радянське керівництво намагалось всіма доступними методами дискредитувати боротьбу ОУН, викреслити з пам'яті народу досвід опору загартованим та ідеалам, які впливали на національну свідомість українців. Але досягти цього, незважаючи на колосальні зусилля, так і не вдалося. Як зазначав дослідник українського націоналізму Джон Армстронг: «Боротьба УПА продемонструвала населенню, що є альтернатива [...] Пам'ять про довготривале збройне протистояння ще довгі роки буде жити в свідомості людей Західної України, формуєючи їх свідомість»³⁶.

Таким чином, можемо стверджувати, що освітня та патріотично-виховна робота українського національного підпілля серед молоді мала далекосяжні результати. Радянському керівництву довгий час не вдавалося змінити менталітет українців та цілком інтегрувати західні землі до складу СРСР, великою мірою завдяки збройній та ідеологічно-пропагандистській діяльності ОУН і УПА. Агітаційна, ідеологічно-виховна та освітня діяльність українських повстанців є невичерпним джерелом для протидії сучасній російській інформаційній війні та розвитку національно-державницької ідеї в українському суспільстві.

³⁰ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 2968. Арк. 51.

³¹ Ішук О. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.). Львів–Торонто: Літопис УПА, 2011. С. 7.

³² Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). Ф. П-1. Оп. 1. Спр. 162. Арк. 51.

³³ ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 893. Арк. 50.

³⁴ ДАТО. Ф. Р-1833. Оп. 5. Спр. 59. Арк. 4.

³⁵ ДАІФО. Ф. П-1. Оп. 1. Спр. 162. Арк. 52.

³⁶ Armstrong J. Ukrainian nationalism. Littleton: UAP, 1980. P. 302.

References

- Armstrong J. A. Ukrainian nationalism. Littleton: UAP, 1980. 361 p.
- V'iatrovych V. Notatky z kukhni «perepysuvannia istorii». Kyiv: Nash format, 2021. 521 s.
- V'iatrovych V. (Ed.). Ukrainska Povstanska Armiia: istoriia neskorenykh (buklet). Lviv: Tsentralnyi doslidzhennia vyzvolnoho rukhu, 2008. S. 47.
- Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. P-1. Op. 1. Spr. 162.
- Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (dali – DARO). F. R-30. Op. 2. Spr. 9.
- DARO. F. R-30. Op. 2. Spr. 10.
- DARO. F. R-30. Op. 2. Spr. 16.
- DARO. F. R-30. Op. 2. Spr. 31.
- DARO. F. R-30. Op. 2. Spr. 35.
- DARO. F. R-30. Op. 2. Spr. 52a.
- Derzhavnyi arkhiv Ternopil'skoi oblasti (dali – DATO). F. R-1833. Op. 5. Spr. 59.
- DATO. F. R-3432. Op. 1. Spr. 251.
- Ishchuk O. Molodizhni orhanizatsii OUN (1939–1955 rr.). Lviv–Toronto: Litopys UPA, 2011. 944 s.
- Morozov V. Intelihentsiia 40-80-kh rr. XX st. yak nosii ukrainskoho patriotyzmu. Intelihentsiia i vlada. 2006. Vyp. 6. S. 146–152
- Stasiuk O. Vydavnycho-propahandyvna diialnist OUN (1941–1953 rr.) Lviv: Tsentralnyi doslidzhennia vyzvolnoho rukhu, 2006. 384 s.
- Stasiuk O. Vydannia OUN(b) pisliavoiennoho periodu: tematychnyi ohliad publikatsii. Ukrainskyi vyzvolnyi rukh. 2006. № 6. S. 168.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy (dali TsDAHO Ukrainy). F. 1. Op. 23. Spr. 893.
- TsDAHO Ukrainy. F. 1. Op. 23. Spr. 1716.
- TsDAHO Ukrainy. F. 1. Op. 23. Spr. 2968.
- Yaremenko V. Rosiiska Yunarmii nasliduye nimetskyi Hitleriuhend? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/rosiyska-yunarmiya-nasliduye-nimeckyy-gitleryugend> (data zvernennia: 06.07.2022).